מות הכהן הגדול

א.

על הרוצח נפש בשגגה ציותה התורה לגלות לעיר מקלט וקבעה את זמן שהותו בהמשך חייו של הכהן הגדול, וכך אמרה התורה[1]:

> והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו אשר נס שמה וישב בה עד מות הכהן הגדול אשר משח אותו בשמן הקודש.

מהו הקשר שבין מות הכהן הגדול לבין חזרת הרוצח לעירו ולביתו?

במניע של הרוצח להגיע לעיר מקלט מוצאים אנו כעין סתירה בפסוקים.

מחד, ישנה התייחסות אליו כאל נס המציל את נפשו כדברי התורה[2]:

> ונס אל אחת מן הערים האל וחי.

באם לא יברח או אם יצא מן העיר רשאי (ולשיטת ר' יוסי הגלילי מצווה[3]) גואל הדם לגאול את דם קרובו כדברי התורה[4]:

> ומצא אותו גואל הדם מחוץ לגבול עיר מקלטו ורצח גואל הדם את הרוצח אין לו דם.

מאידך, מוצאים אנו גם התייחסות לעיר המקלט לא רק כאל הצלה אלא אף כגלות וכעונש כדברי התורה[5]:

> ולא תקחו כופר לנס אל עיר מקלטו לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן.

הרי שאין לתת אפשרות לצאת מעיר מקלט קודם מות הכהן, ואם כן משמע שישנה פה גם כן ענישה על חוסר הזהירות של הרוצח בשגגה וכפירוש רש"י לפסוק:

> ולא תקחו כופר וכו' למי שנס אל עיר מקלט שהרג בשוגג אינו נפטר מגלות בממון ליתן כופר לשוב לשבת בארץ טרם ימות הכהן[6].

---

[1] במדבר ל"ה, כ"ה.

[2] דברים ד', מ"ב.

[3] ראה מכות יח ע"ב.

[4] במדבר ל"ה, כ"ז.

[5] במדבר ל"ה, ל"ב.

[6] אצלנו הגירסה בספרי (מסעי ק"ס) היא "הרי שהרג את הנפש במזיד שומע אני יתן ממון ויגלה תלמוד לומר ולא תקחו כופר לנוס" ומשמע שמדובר על הרוצח במזיד ולא על הרוצח בשגגה כפירוש רש"י. הגר"א שינה את

זהו אם כן היסוד להגדרת חז"ל את עיר מקלט כגלות[7].
נראה שיישוב שתי הגישות נובע מהבנה כי הקב"ה התיר את דם הרוצח בשגגה, אמנם כיון שהרצח נעשה בשוגג נתן הקב"ה פדיון הממיר את הענישה בגלות ואם כן יש כאן הן את בחינת ההצלה והן את בחינת הענישה. אופי של החלפת עונש בצורה דומה מצאנו בדין שור המועד שהרג את הנפש שאמרה על כך התורה[8]:

> ואם שור נגח הוא מתמול שלשום והועד בבעליו ולא ישמרנו והמית איש או אישה השור יסקל וגם בעליו יומת. אם כופר יושת עליו ונתן פדיון נפשו ככל אשר יושת עליו.

הרי עונשו של בעל השור שמוות נגרם בגין רשלנותו הוא מיתה בידי שמים[9] ומומר דין זה בכופר. לפיכך נראה שדין התורה הוא גם להתיר לרוצח בשגגה לברוח ולהינצל בעיר המקלט ומאידך לחייב את הרוצח בשגגה לברוח המקלט, ואף אם אינו חושש מגואל הדם הרי שחייב הוא בגלות מדין רשלנותו.

ב.

בהגדרת מצוות הגלות לרוצח ניתן לומר שהמצווה היא לגלות והשהות בעיר המקלט הינה מקיימת את ההגליה הראשונה. כן ניתן לומר שהגלות מתייחסת לשהות חוץ לביתו עד זמן מות הכהן וההגליה לשם הינה רק שלב הביניים עד מות הכהן ובוא הכפרה.
נראה שחקירה זו תלויה בהבנת משמעות מות הכהן הגדול לענייננו:

הגירסה בספרי על מנת שתתייחס לרוצח בשגגה. בכל אופן בוודאי ששתי ההבנות נכונות על פי הגמרא בכתובות (לז ע"ב) "ולא תקחו כופר לנפש רוצח למה לי דאמר רחמנא לא תשקול ממונא מיניה ותפטריה מקטלא לא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו למה לי דאמר רחמנא לא תשקול ממונא מיניה ותפטריה מן הגלות" כך גם כן פסק הרמב"ם (הלכות רוצח פ"ה-ה"א) "והוזהרו בית דין שלא ליקח כופר מן הרוצח בשגגה כדי ליישב בעירו שנאמר 'ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו' " וכן פסק ביחס לרוצח במזיד להצילו ממות (שם פ"א ה"ד).

[7] ראה משנה מכות ב ע"א.

[8] שמות כ"א, כ"ט - ל'.

[9] מכילתא משפטים פרשה י'.

מצד אחד ניתן לומר שמות הכהן הגדול הוא המכפר על הרוצח, ומצד שני ניתן לומר שמות הכהן הגדול מסיר את עונש הגלות.

באם מבינים אנו כאפשרות שמות הכהן הגדול יוצר כפרה, אם כן מובן שההגליה לא מכפרת על הרוצח אלא מות הכהן הגדול. אמנם כיוון שעד מותו הרי הרוצח הינו מחוסר כפרה על כן גזרה עליו התורה שלבינתיים ישכון בערי המקלט ובכך לא ייהרג על ידי גואל הדם בזמן שדמו מותר. בעת מות הכהן הגדול מתכפר לרוצח בשגגה על רציחתו, ומכאן והלאה כיון שהינו זכאי אין רשות וכל שכן שאין מצווה ביד גואל הדם להורגו ועל כן יכול הרוצח לחזור למקומו.

כן ניתן לומר שהכפרה היא בשהייה בגלות עצמה ובכל יום בגלות מתקיימת המצווה מאז ההגליה. מצווה זו נפסקת במות הכהן הגדול שאינו בא לכפר על הרוצח, אלא לסמן שנתכפר לו בגלותו ויכול לשוב לביתו.

נראה ששתי גישות אלו מצויות הן בשתי גירסאות למשנה המופיעות בגמרא.

מובא במשנה[10]:

> לפיכך אימותיהן של כהנים מספקות להם (לרוצחים בשגגה) מחייה וכסות כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו.

בגמרא שם נאמר על כך:

> טעמא דלא מצלו, הא מצלו מייתי!? והכתיב 'כציפור לנוד כדרור לעוף כן קללת חינם לא תבוא'? אמר ההוא סבא מפרקיה דרבא שמיע לי שהיה להן לבקש רחמים על דורן ולא בקשו.
>
> ואיכא דמתני כדי שיתפללו על בניהם שלא ימותו. טעמא דמצלו הא לא מצלו מייתי!? מאי הווה ליה למעבד? הכא אמרינן טוביה חטא וזינגוד מנגיד וכו' אמר ההוא סבא מפרקיה דרבא שמיע לי שהיה להן לבקש רחמים על דורן ולא בקשו.

לפי הגירסה ראשונה אין הכהן חייב מיתה והענישה היא על הרוצח. כל שנאמר על הכהן הגדול הוא שתפילות הרוצחים ותחינתם שימות הכהן הגדול, על אף הפגם שבתפילות שכאלו, ישנה סבירות גבוהה שיתקבלו. כל זאת כענישה על כך שלא ביקש הכהן הגדול רחמים על דורו. על כן רצו אימותיהן של הכהנים הגדולים למנוע תפילות אלו. בגישה זו נראה שהכפרה תלויה רק בגלות הרוצח ומות הכהן הגדול אין לו קשר לכפרתו.

אמנם בגישה השניה הכהן מצד הדין ראוי שימות ורק אם יתפללו עליו הרוצחים יזכה ויחיה.

---

[10] מכות יא ע"א.

נראה אם כן כי לגישה זו אף הכהן אחראי על המוות (אם כי לא בצורה ישירה) ולא רק הרוצח. מסתבר אם כן שאין במיתת הכהן הגדול ענישה לאדם שלא חטא ומיתתו גם כן מכפרת על הריגת הנפש מישראל.

באופן זה מובן כי דווקא הרוצחים הם אלו שיכולים להועיל בתפילתם על הכהן, שכן כל עוד הם בעיר המקלט הרי שכל הענישה והנשיאה באחריות חלה רק עליהם. רק אם יסכימו לכך וימחלו לכהן הגדול על שלא עצר את ההתדרדרות הרוחנית שהובילה לרציחה בשגגה ויתפללו על אריכות ימי הכהן הגדול, ייענה הקב"ה לתפילה זו.

כתב הרמב"ם[11]:

> אבל מה שרוצח בשגגה גולה, הוא להשקיט נפש גואל הדם כדי שלא יראה את זה שאירעה המכשלה הזו על ידו, ונתלתה חזרתו במות האיש שהוא הגדול בבני אדם והיותר אהוב על כל ישראל, כי בכך תשקוט נפש הנפגע אשר נהרג קרובו כי דבר זה בטבע האדם כל מי שאירעו מפגע, אם נפגע זולתו בכמותה או יותר חמורה ממנה מוצא בכך נחצה על פגעו ואין בפגעי מות בני אדם אצלנו קשה יותר ממות כהן גדול.

הרי שהרמב"ם ביאר כהבנה שהגלות באה מתוך ענישת הרוצח, ואין התורה השאירה את העונש במיתה על ידי גואל הדם והמירה אותו לגלות.

מיתת הכהן הגדול לפי הרמב"ם רק מסיימת את הגלות שכן הצורך להימלט נגמר במות הכהן הגדול, ולא באה כחלק מענישה אף לכהן הגדול.

לעומת דברי הרמב"ם, מוצאים אנו ביאור באופן השני בדברי רבנו בחיי בר אשר.

רבינו בחיי כתב ביאור לדברי הגמרא שהובאו לעיל בפירושו על התורה[12]:

> דרשו חז"ל: תלה הכתוב כפרתו של רוצח בשוגג במיתתו של כהן גדול מפני שהוא מכפר על כל ישראל והיה לו לבקש רחמים על בני דורו ולא ביקש והרי (=בגלל זה) עוון הרציחה שאירע בימיו.

דבריו אלה מתבארים בדיוק כהבנה השניה שהצבנו שאף הכהן הינו חלק מהגורמים שגרמו למוות, ואם כן אף מיתתו מכפרת על עוון הרציחה שאירע בימיו.

---

[11] מורה נבוכים ח"ג פרק מ'.

[12] במדבר ל"ה, כ"ה.

ג.

נראה שבשתי ההבנות שיצרנו בהבנת השלכת מות הכהן לעניין חזרת הרוצח, נוכל לעמוד על הסברא העומדת במחלוקת שונות בדיני רוצח בשגגה.

במשנה אותה ציטטנו לעיל[13] מובאת מחלוקת תנאים:

> אחד משוח בשמן המשחה ואחד המרובה בגדים ואחד שעבר ממשיחותו מחזירין את הרוצח, רבי יהודה אומר אף משוח מלחמה מחזיר את הרוצח.

בגמרא שם הובא הסבר למחלוקת :

> מנא הני מילי אמר רב כהנא דאמר קרא 'וישב בה עד מות הכהן הגדול' וכתיב 'כי בעיר מקלטו ישב עד מות הכהן הגדול' וכתיב 'ואחרי מות הכהן הגדול'. ורבי יהודה אמר כתיב קרא אחרינא 'לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן'. ואידך מדלא כתיב הגדול חד מהנך הוא.

לדעת תנא קמא הדגישה התורה כי אין למנות אף את משוח המלחמה יחד עם המחזירים מעיר המקלט, בעוד שרבי יהודה כן הסכים לדרוש את המילה "הכהן" ולא ראה בכך הדגשה שלא להוסיף אף את משוח המלחמה. מהי נקודת המחלוקת שביניהם?

נראה שהכהן הגדול ומי שתפקד בכך הנם האחראים על הכפרה, מה שאין כן משוח המלחמה שאף שקדושת כהן גדול חלה עליו אך אין הוא מכפר בקודש ככהן גדול[14].

לדעת תנא קמא מות הכהן הגדול הינו דין בכפרה, ועל כן לחזרת הרוצח צריך דווקא כהן גדול העובד במקדש ומכפר. אמנם לפי רבי יהודה מספיקה קדושת הכהן הגדול להחזיר את הרוצח, שכן אין הכפרה תלויה במיתתו אלא ממעמדו הרם של הכהן הגדול. כל זאת

---

[13] מכות י"א ע"א.

[14] כך נראה שהרמב"ם הבין את יסוד המחלוקת בכותבו (הלכות רוצח פ"ז ה"ט) "אבל משוח מלחמה אינו מחזיר מפני שהוא ככהן הדיוט". הרי שתפקידו של הכהן (פן הכפרה ועבודת הקרבנות) זהו הגורם שכן בקדושתו האישית הרי הוא ככהן גדול (ראה הלכות איסורי ביאה פי"ז ה"א) ובפרק על כהן משוח מלחמה הרחבנו בדבר. אמנם בביאורנו זה יוצרים אנו חלוקה ברמב"ם בין ביאורו במורה הנבוכים (ששם אין פן של כפרה במות הכהן הגדול) לביאורו במשנה תורה, אך נראה שאין קושי בדבר. מגמתו של הרמב"ם בשני הספרים שונה: במורה נבוכים מגמתו היא לבאר את ההגיון הפשוט, בעוד שבמשנה תורה מגמתו לבאר את פסק ההלכה שלא תמיד הינו כסברא הפשוטה. כן עשה הרמב"ם בביאורו את שילוח הקן במורה נבוכים מטעם רחמים (ח"ג פמ"ג) על אף שבהלכות תפילה (פ"ט ה"ז) ביאר את המצווה מטעם גזירה ולא מטעם רחמים (ועיין ברכות לג ע"ב).

הדגישה התורה בכך שקראתו "הכהן" לומר שלא פן הכפרה הוא המתקיים במות הכהן, אלא סיום הגלות שבה היא הגומרת את הכפרה.

מחלוקת נוספת נראה שניתן לבאר לאור שתי הגישות שהצבנו.

מובא במשנה בתחילת מסכת מכות[15]:

> מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב לגלות אין אומרים יגלה זה תחתיו אלא לוקה ארבעים.

על כך מובא בגמרא[16]:

> מנא הני מילי? אמר ריש לקיש דאמר קרא 'הוא ינוס אל אחת הערים' הוא ולא זוממים. רבי יוחנן אמר קל וחומר ומה הוא שעשה מעשה במזיד אינו גולה הם שלא עשו מעשה במזיד אינו דין שלא יגלו והיא הנותנת הוא שעשה מעשה במזיד לא ליגלי כי היכי דלא תיהווי ליה כפרה הן שלא עשו מעשה במזיד נמי ליגלי כי היכי דליהווי להו כפרה אלא מחוורתא כדריש לקיש.

הגמרא דחתה את לימוד הקל וחומר של רבי יוחנן שכן ניתן לומר שלרוצח במזיד אין כפרה בגלות, אך למי שעשה עבירה חמורה פחות (כרוצח בשגגה) גלות כן מכפרת. אם כן ניתן לומר שאף עדי השקר על אף שעשו את חטאם במזיד בכל אופן הם לא רצחו, ואם כן אולי להם כן מתאים עונש הגלות ככפרה. על כן צריכים אנו את לימודו של ריש לקיש מהפסוק "הוא ינוס ולא זוממים". מהי אם כן הבנתו של רבי יוחנן?

לפי דברנו ניתן לומר שרבי יוחנן הבין שמות הכהן הגדול הוא היוצר את הכפרה בלבד. עד למות הכהן הגדול גזרה התורה שיגלה שכן הרי הוא כרוצח שאיננו מכופר לבינתיים, וכיון שיש לו אפיק כפרה אזי אם הוא מחכה לכך (בגלות) אין להורגו. לאור זאת מובן שאם כאשר אין עונש מוות לרוצח (כגון שאין עדים וכדו') ונשאר הוא מחוסר כפרה ולא גזרה התורה שבחוסר כפרתו יהיה בגלות (כעונש ולא ככפרה) כל שכן שבחטא קל יותר (כעדות שקר) לא גזרה זאת התורה.

אמנם לריש לקיש הכפרה מחולקת לשני חלקים: כפרה בגלות עצמה וכן כפרה במות הכהן הגדול. כיון שאף בגלות יש פן של כפרה אזי היה ניתן להפריך את לימוד הקל וחומר[17] .

---

[15] ב ע"א.

[16] ב ע"ב.

[17] כן ניתן היה לבאר שמחלוקתם היא קיצונית ולריש לקיש כל הכפרה תלויה בגלות, ומות הכהן רק מסמל את סופה כהגדרה הראשונה שהצבנו. בענ"ד לא נראה לבאר כך את מסקנת הגמרא שכן גישה זו מתאימה דווקא לרבי יהודה ולא לת"ק במחלוקתם ביחס למות משוח המלחמה.

ד.

הכפרה הכפולה של הרוצח בשגגה כפי שנתבארה למסקנת הגמרא בגלות ובמות הכהן, נותנת לנו הבנה הן ביחס לרוצח והן ביחס לתפקידו של הכהן הגדול בעם.

מחד, התורה הדגישה את אחריות הכהן הגדול בכך שחלק לו באחריות לרצח בכך שלא התפלל על דורו, ובגין כך זקוק הוא לתפילתם של הרוצחים שלא ימותו. מאידך, התורה הטילה את כל הענישה על הרוצח שגולה, והוא לוקח על עצמו אף את עוון הכהן הגדול (ועל כן דווקא אם הוא יתפלל על הכהן הגדול יחוס ה' וישמע תפילתו).

הרוצח, בוודאי שחוסר הזהירות זהו הגורם שגרם לו לאבד נפש מישראל. על כן ראוי הוא למיתה, אלא שהומרה היא לגלות עקב כך שלא היה הדבר בכוונה. אל לו לרוצח לתלות את סרחונו בהשפעה הרוחנית שגרמה לו לרצוח שכן הבחירה תלויה ביד האדם. אמנם גילו לנו רבותינו כי להשפעה הרוחנית ולקדושה יש השלכות גם לגרימת רציחות.

מובא בגמרא במסכת מכות[18]:

> בעבר הירדן תלת (=שלש ערי מקלט בעבר בירדן) בארץ ישראל (=המערבית) תלת? (= בתמיהה, בנחלת שני שבטים שלוש כמו בנחלת עשרה שבטים[19]? - רש"י) אמר אביי בגלעד שכיחי רוצחים דכתיב 'גלעד קרית פועלי אוון עקובה מדם' מאי עקובה מדם? אמר רבי אלעזר שהיו עוקבין להרוג נפשות, ומאי שנא מהאי גיסא ומהאי גיסא דמרחקי ומאי שנא מציעאי דמקרבי? אמר אביי בשכם נמי שכיחי רוצחים.

הרי שהמיקום גורם בהשפעתו הרוחנית למקרי הרצח לקרות יותר או פחות. כיצד ידאגו בני ישראל לתקן השפעה זאת? נראה שזהו תפקידו של הכהן הגדול שצריך לבקש רחמים על דורו.

השפעה רוחנית ירודה הגורמת אווירה שבה יש זלזול בחיי אדם יכולה להיעצר על ידי כהן המתפלל על דורו.

---

[18] ט ע"ב.

[19] לכאורה תמוה למה רש"י לא כתב תשעה וחצי שבטים לעומת שניים וחצי. נראה בענ"ד כי כיון שההתייחסות פה היא לכמות האוכלוסיה שבכל צד של הירדן ולא לחלוקת הנחלות שייך רש"י את כל שבט מנשה לצד המערבי שכן רובו של השבט היה בצד המערבי (ראה יהושע י"ז).

אווירה שכזו באה היא מחוסר קדושה. כך לימדונו רבותינו במסכת נדרים[20] על מקרה רצח שאירע בסביבת עולא בעלותו לארץ ישראל, מתוך כעס גדול ששלט ברוצח. הגמרא שם מספרת כי תמה רבי יוחנן כיצד קרה דבר זה בארץ ישראל עד שהודיעו עולא כי הרצח היה בטרם עבר את הירדן. בכך נחה דעתו של רבי יוחנן שכן כתוב[21] "ונתן ה' לך שם לב רגז" דהיינו בגלות.

קדושת ארץ ישראל היא המצמצמת את הלב הרגז, ומשמע שככל שתגדל הקדושה ימעטו מקרי הרצח. הכהן הגדול שתפקידו להפיץ את קדושת המקדש לעבר עם ישראל, הוא הנדרש להתפלל על בני דורו שלא ירגזו ויזלזלו בחיי אדם.

הרי לנו שמצד הבחירה בוודאי שאשם הרוצח בשגגה על חוסר זהירותו, אמנם דווקא חטא בשגגה ולא במזיד מראה ביתר שאת כי האווירה הקלוקלת היא זו שגרמה לאסון. הרוצח במזיד כיון שמודע הוא לחומרת מעשיו וברצונו נעשה הדבר לוקח הוא על עצמו את כל האחריות.

אמנם ברצח בשגגה שנעשה לאדם שאין לו איבה כלפיו והוא לא שונא לו, פה הגבול בין הבחירה לחוסר הקדושה וההשפעה הרוחנית שגרמה לרצח מיטשטש. על כן פה חילקה התורה את הכפרה לשני המישורים: מישור חוסר הזהירות של הרוצח, ומישור ההשפעה הרוחנית של הכהן הגדול.

ה.

בביאורנו את תפקיד הכהן הגדול באופן הגורם להופעת הקדושה בארץ מתבאר גם כן תיאור התורה לצורך בהגליה, וכך כתבה התורה[22]:

> ולא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות כי מות יומת. ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן. ולא תחניפו את הארץ אשר אתם בה כי הדם הוא יחניף את הארץ ולארץ לא יכופר כי אם בדם שופכו ולא

---

[20] כב ע"א.

[21] דברים כ"ח, ס"ה.

[22] במדבר ל"ה, ל"א - ל"ד.

> תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל.

הרי שלא רק רצח במזיד גורם לחוסר קדושה ולטומאת הארץ, אלא אף ההריגה בשוגג נובעת מכך. תהליך ההגליה ומות הכהן באים הם לא רק לכפר על החטא, אלא אף על המציאות שנבעה מחוסר הקדושה וזקוקה לתיקון ולטהרה. רק מתוך כך ימשיך ה' לשכון בארץ אשר אנו יושבים בה.

כך כתב הרב שמחה מאיר הכהן מדווינסק זצ"ל בפירושו משך חכמה[23]:

> ובזה גילה סוד העיר מקלט, כי רציחה בשוגג היא טומאת הנפש וכמפורש בשבועות[24] והישיבה בעיר מקלט הוי כעין טהרת המים – רחיצת הנפש. וטבילה כזאת מועיל לנפש המת שאם מת עד שלא גלה מגלין עצמותיו[25], וטהרה לגמרי הווי[26] כמו טהרה לתרומה שצריך הערב שמש. כן הכא צריך הערב שמש, וזהו מות הכהן הגדול שזה הערב שמש האמיתי.

הטהרה מחולקת כדברינו לשני חלקים:

החלק התלוי בבשר ודם נתלה ברוצח וזקוק הוא לגלות, ואילו הטהרה הבאה ידי שמים דהיינו הערב שמש לא תלויה במעשה האדם ומסמלת היא את שקיעת היום בו שררה הטומאה וכניסה ליום חדש.

טהרה זו הבאה בידי שמים, זו היא מיתת הכהן הגדול המביאה מחדש את כניסת הקדושה והטהרה לארץ. אמנם לארץ לא יכופר ולא תחזור הטהרה במות הכהן, ללא חיוב הגלות[27] של הרוצח וההפנמה כי מעשה האדם ותיקון מעשיו הם המכינים לטהרה בידי שמים.

---

[23] שם פסוק ל"ג.

[24] ח ע"א.

[25] מכות י"א ע"ב.

[26] "ואילו בכפרה בלבד קא עסקינן הרי אין מכפרים אחרי המוות" – הערת הרב יהודה קופרמן במהדורתו לפירוש משך חכמה שם.

[27] חיוב בגלות הוא המאפשר את הטהרה על ידי הכהן ולא ההגליה עצמה כדברי המשנה (מכות יא ע"ב) "משנגמר דינו מת כן גדול הרי זה אינו גולה". העונש הוא תוצאה של פסק הדין שמגדיר אדם זה כגולה ומרגע זה הרי הוא גולה בכח , וההגליה עצמה רק מוציאה זאת לפועל. הפנמה זו מספיקה היא לקבל את השלב השני של הטהרה בידי שמים – מות הכהן הגדול.